

Analysis of the approval system of the credentials in the Islamic Consultative Assembly with emphasis on the optimal pattern

Received: 2020-07-27

Accepted: 2020-11-29

Hasan khosravi *

The purpose of this study is to analyze the system of approving the credentials of the Islamic Consultative Assembly. In this regard, with a descriptive-analytical approach, with pathology and analysis of the existing system and using the experience of other countries, it was concluded that most of the tensions due to non-approval of credentials in the Islamic Consultative Assembly are because of the inefficiency of the parliamentary model; to compensate for this shortcoming, a combined "parliamentary-judicial" model can be proposed. This model can prevent the involvement of biased political considerations and lead to a decision based on rationality, impartiality, legal and judicial attitude, expediency, protection of the rights of elected and citizens, and genuine representation.

Keywords: Credentials, Member of Parliament, Islamic Consultative Assembly, Parliament.

* Associate Professor, Payame Noor University, Shahr-e-Rey, Iran (hkh.be82@yahoo.com).

تحلیل نظام تایید اعتبارنامه‌ی نمایندگی مجلس شورای اسلامی؛ با تأکید بر الگوی مطلوب

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۵/۶

تاریخ تأیید: ۱۳۹۹/۹/۹

حسن خسروی *

تحلیل نظام تایید اعتبارنامه‌ی نمایندگی مجلس شورای اسلامی...

هدف پژوهش حاضر تحلیل نظام تایید اعتبارنامه‌ی نمایندگی مجلس شورای اسلامی است. در این راستا با رویکردی توصیفی-تحلیلی، ضمن آسیب‌شناسی و تحلیل نظام موجود و بهره‌گیری از تجربه‌ی سایر کشورها این نتیجه به دست آمد که غالب تنش‌های ناشی از عدم تایید اعتبارنامه‌ها در مجلس شورای اسلامی، به دلیل ناکارآمدی مدل پارلمانی در رسیدگی به اعتبارنامه است؛ برای جبران این نقیصه می‌توان مدل ترکیبی «پارلمانی-قضایی» را پیشنهاد کرد. این مدل می‌تواند از دخیل شدن ملاحظات سیاسی مغرضانه پیشگیری کرده و موجبات اخذ تصمیم مبتنی بر عقلانیت، بی‌طرفی، نگرش حقوقی و قضایی، مصلحت‌اندیشی، صیانت از حقوق منتخبین و شهروندان و نمایندگی اصیل را فراهم نماید.

کلیدواژه‌ها: اعتبارنامه، نماینده مجلس، مجلس شورای اسلامی، پارلمان.

جامعه‌ی سیاسی به‌سامان و قانونمند، دارای مولفه‌ها و شاخصه‌های متعددی است که یکی از آن‌ها وجود نهادهای سیاسی کارآمد و مردم‌سالار است. ساماندهی چنین نهادهایی در بستر نظام حقوقی، مستلزم نهادینه‌سازی سازوکارهای قانونمند و مدبرانه است. در این راستا، شکل‌گیری قوه‌ی مقننه بر بنیادهای مردم‌سالاری و حاکمیت قانون، نقش مهمی در صلح و ثبات جامعه خواهد داشت. مرسوم‌ترین شیوه‌ی تشکیل مجلس به‌عنوان قالب خارجی قوه‌ی مقننه، سازوکار انتخابات و نظام نمایندگی جهت تحقق حاکمیت ملی و حق تعیین سرنوشت مردم است؛ لذا با پذیرش نقش مردم در این ارتباط، تایید اعتبارنامه‌ی نمایندگی پس از اعلام رسمی نتایج انتخابات در بسیاری از نظام‌های حقوقی، امر نهادینه‌شده‌ای است تا ضمن تضمین سلامت انتخابات، نمایندگان واقعی و اصیل مردم به مجلس راه پیدا کنند. باید توجه داشت که فرایند انتخابات با اتمام رای‌گیری پایان نمی‌یابد. در اغلب موارد، «مراحل دیگری بعد از مرحله‌ی اخذ رای و پیش از تشکیل رسمی پارلمان وجود دارد. نظیر: اعلام رسمی نتایج، بررسی اعتبار انتخاب هر نماینده، حل و فصل اختلافات و اعتراضات پیرامون انطباق فرایند انتخابات با قواعد انتخاباتی و تعیین این که آیا تخلفات و نقض قانونی در فرایند انتخابات رخ داده است یا نه. لذا منتخبین زمانی می‌توانند متصدی کرسی‌های پارلمان شوند که شیوه‌ی انتخاب آن‌ها مورد چالش نباشد یا موضوع اختلاف حل‌نشده‌ای باقی نمانده باشد» (IPU، ۲۰۰۰، ص. ۱۳).

هم‌چنین، فرایند انتخابات همواره با چالش‌ها و تنش‌هایی مواجه می‌شود. گاهی منتخبین در انطباق با قوانین انتخاباتی و رویه‌های صحیح، برنده‌ی کرسی حوزه‌ی انتخابیه‌ی خود شده‌اند، ولی بررسی اعتبارنامه‌ی آن‌ها مورد غرض‌ورزی سیاسی مخالفین قرار گرفته و در عمل، از حق نمایندگی محروم می‌شوند. یا نماینده‌ای در فرایند انتخابات، مرتکب نقض قانون و تخلفاتی شده است که از دید نهادهای نظارتی مغفول واقع شده و با پشتیبانی حامیان حزبی خود، اعتبارنامه‌اش مورد تایید قرار می‌گیرد. لذا ضروری است تا راهکارهای حقوقی و سیاسی کارآمدی جهت تحقق نمایندگی اصیل و صیانت از حقوق انتخاباتی مردم و منتخبین طراحی شود. تجربه‌ی یازده دوره انتخابات مجلس شورای اسلامی نشان می‌دهد که شیوه‌ی رسیدگی به اعتبارنامه‌ی نمایندگی مجلس، توأم با چالش‌ها و ابهاماتی بوده است. نظیر شیوه‌ی رسیدگی و رد اعتبارنامه‌ی منتخب حوزه‌ی گچساران در دوره‌ی یازدهم در تیرماه ۱۳۹۹ که منجر به تنش‌های بسیار زیادی شد.

در این ارتباط، هدف اساسی پژوهش، ضمن آسیب‌شناسی نظام حقوقی رسیدگی و تایید اعتبارنامه‌ی نمایندگی مجلس شورای اسلامی با بهره‌گیری از بنیادهای نظری موضوع و استفاده از مطالعه‌ی تطبیقی، ارائه‌ی الگویی مطلوب در این خصوص می‌باشد. در این راستا با رویکرد توصیفی-تحلیلی در پی اهداف مذکور و پاسخ‌دهی به این پرسش هستیم که: نظام حقوقی کارآمد رسیدگی و تایید اعتبارنامه‌ی نمایندگی مجلس شورای اسلامی بر کدام بنیادهای فکری، موجه‌سازی و سامان‌دهی می‌شود؟ فرض بر این است که نظام حقوقی کارآمد رسیدگی به اعتبارنامه‌ی نمایندگی مجلس بر مبانی و سازوکارهای اندیشه‌ی مردم‌سالاری و حکمرانی خوب استوار است و در قالب یک مدل ترکیبی «پارلمانی-قضایی» ساختار بندی می‌شود. به منظور تبیین و تحلیل موضوع، ابتدا مفاهیم اولیه و بنیادهای توجیهی، سپس مدل‌های مختلف رسیدگی به اعتبارنامه‌ی نمایندگی و آسیب‌شناسی نظام حقوقی تایید اعتبارنامه‌ی نمایندگی مجلس شورای اسلامی بررسی خواهد شد و در نهایت به مولفه‌های الگوی کارآمد نظام رسیدگی به اعتبارنامه‌ی نمایندگی مجلس خواهیم پرداخت.

۱. مفاهیم

۱.۱. اعتبارنامه

اعتبارنامه در حوزه‌های مختلف برای احراز هویت و موقعیت شغلی و اجتماعی یا شایستگی جهت کسب منفعتی یا موقعیتی به کار می‌رود. اعتبارنامه معمولاً برای مدارک معتبر استفاده می‌شود. این واژه در فرهنگ‌های مختلف مورد تعریف قرار گرفته است. در لغت‌نامه‌ی دهخدا، در تعریف اعتبارنامه آمده است: «نامه‌ای که در آن جمعی از مردمان مشهور، به راستی و درستی و تدین و قدر و منزلت کسی گواهی داده باشند» (دهخدا، ۱۳۹۹). در اصطلاح، ورقه‌ای است که اعضای انجمن نظار، امضاء کنند و وکالت کسی را به اطلاع وزارت کشور و مجلس برسانند (معین، ۱۳۹۹).

۱.۲. نمایندگی

مفهوم «نمایندگی»، برای بسیاری از امور که قرار است از طرف دیگری انجام شود، به کار می‌رود. در نظام‌های مردم‌سالار، معمولاً از واژه‌ی نمایندگی جهت ابراز اراده‌ی عمومی استفاده می‌شود. از منظر حقوق عمومی، «نماینده کسی است که از طرف مردم انتخاب شده است؛ لذا ضمن تصمیم‌گیری از طرف آن‌ها، پاسخ‌گوی تصمیمات اتخاذی در برابر مردم نیز می‌باشد» (Mainwaring، ۲۰۰۳، ص. ۳) و «عملی برای دیگری و به نام او کند و

این یا به حسب قدرت قانونی شخص است که به او نماینده‌ی قانونی گویند و یا به حسب اختیار ناشی از عقدی است که در این صورت نماینده‌ی قراردادی نام دارد» (جعفری لنگرودی، ۱۳۷۸، ج ۵، ص. ۳۶۹۰). «شخص نماینده در حقیقت، گزیده‌ی مردمان در مجلس شورا به حساب می‌آید» (همان، ص. ۳۶۹۲). در حقوق اساسی، شخصیت حقوقی نماینده در قالب مفهوم «نماینده‌گی» جلوه‌ی خارجی می‌یابد؛ از این رو «نماینده‌گی، منصبی است که از طریق آرای عمومی و انتخابات فعلیت می‌یابد و از طریق آنان، حاکمیت ملی اعمال می‌گردد» (هاشمی، ۱۳۹۶، ج ۲، ص. ۱۲۱).

۱.۳. اعتبارنامه‌ی نماینده‌گی

اعتبارنامه‌ی نماینده‌گی، سندی رسمی است که توسط نهاد مدیریت انتخابات پس از اعلام نتایج رسمی برای فرد منتخب صادر می‌شود و به‌عنوان مجوز اولیه و موقتی برای ورود به مجلس جدید تلقی می‌شود. اعتبارنامه، «سندی است که گواهی می‌دهد دارنده‌ی آن، برابر مقررات به نماینده‌گی مجلس انتخاب شده است» (مدنی، ۱۳۶۶، ج ۳، ص. ۶۴). صدور سند اعتبارنامه‌ی نماینده‌گی معمولاً به‌عهده‌ی نهاد مدیریت انتخابات است (خسروی، ۱۳۸۸، ص. ۳۴۴) و پس از تایید اعتبارنامه‌ی نماینده‌ی منتخب، به‌طور رسمی به‌عنوان نماینده‌ی مجلس، دوره‌ی نماینده‌گی خود را با سایر نمایندگان آغاز می‌نماید.

۲. مبانی نظری و توجیهی بررسی و تایید اعتبارنامه‌ی نماینده‌گی

ضرورت تایید اعتبارنامه‌ی نماینده‌گی، متعاقب اعلام رسمی نتایج رای‌گیری توسط نهاد مدیریت انتخابات، همواره مورد گفتمان صاحب‌نظران، موافقان و مخالفان قرار گرفته است. با توجه به رویکرد ایجابی پژوهش، در این ارتباط می‌توان به بنیادهای نظری و توجیهی در جهت لزوم رسیدگی و تایید اعتبارنامه‌ی نماینده‌گی به شرح ذیل اشاره نمود:

۲.۱. نظریه‌ی حاکمیت ملی

حاکمیت از ریشه‌ی «حکم» نشات می‌گیرد (جمعی از نویسندگان، ۱۳۹۶، ص. ۲۸۷) و آن، قدرت برتر دولت است. چنین قدرتی از ویژگی‌هایی هم‌چون دوام، مطلق بودن، عمومیت، غیرقابل تقسیم بودن برخوردار است و به‌معنای قدرت برتر و عالی و صلاحیت برای اتخاذ تصمیم نهایی تلقی می‌شود. این قدرت در رأس همه‌ی قدرت‌ها قرار دارد و صاحب آن، حق صدور امر و نهی و اجبار را دارد (هیوود، ۱۳۸۷، ص. ۴۶). حاکمیت ملی، یک مفهوم انتزاعی و اعتباری است که تجلی اراده‌ی عمومی در تعیین سرنوشت خویش است. «واژه‌ی ملی در حاکمیت ملی، منسوب است به ملت و آن‌چه در ید اختیار ملت است»

(جهان‌بزرگی، ۱۳۷۸، ص. ۱۳۷). حاکمیت ملی معطوف به حالتی است که در آن، مجموعه ملت، به‌عنوان پیکره‌ی واحد و دارای شخصیت حقوقی مستقل از افراد تشکیل‌دهنده آن، اقتدار عالی‌ه بر امور و شئون جامعه داشته باشند (هاشمی، ۱۳۹۶، ج ۲، ص. ۲). در نظریه‌ی حاکمیت ملی، حاکمیت یک کلیت دارد که متعلق به مجموعه‌ای به نام ملت است و ملت دارای شخصیت حقوقی مستقل از اعضای تشکیل‌دهنده‌ی خود است. قانون اساسی سال ۱۷۹۱ فرانسه از «حاکمیت ملی» یاد نموده و ویژگی‌های آن را چنین بیان داشته است: «حاکمیت: واحد، بخش‌ناپذیر، غیر قابل انتقال و غیر مشمول زمان است و به ملت تعلق دارد؛ هیچ گروهی و هیچ یک از افراد نمی‌توانند اعمال آن را به خود اختصاص دهند» (تروتاوا و ایزوار، ۱۳۸۰، ج ۱، ص. ۲۳).

بر اساس این نظریه، از آنجایی که «ملت به مفهوم یک کلیت صاحب حاکمیت» (قاضی، ۱۳۹۲، ص. ۷۶) تلقی می‌شود، ضرورتی برای تقسیم آن نیز پیش نمی‌آید؛ لذا می‌توان در توجیه بررسی و تایید اعتبارنامه‌ی نمایندگی توسط نمایندگان یا نهاد خاص که انعکاس‌دهنده‌ی حاکمیت ملی باشد، به‌کار گرفته شود؛ چراکه بعد از صدور اعتبارنامه‌ی نمایندگی توسط نهاد مدیریت انتخابات، «هر نماینده از نظر محلی حقانیت پیدا می‌کند؛ درحالی‌که نماینده در برابر کل ملت مسئول است و مسئولیت مذکور مستلزم کسب حقانیت ملی است و به‌واسطه‌ی تصویب اعتبارنامه، این حقانیت محقق می‌شود» (هاشمی، ۱۳۹۶، ج ۲، ص. ۱۰۴). چنین تعاملی مستلزم این است که مجموعه‌ی نمایندگان پارلمان، نماد حاکمیت ملی و کل مردم در قالب مفهوم تفکیک‌ناپذیر ملت تلقی شوند؛ لذا از آنجایی که هر نماینده‌ی منتخب، جدا از سایرین در حوزه‌ی انتخابیه و بخشی از مفهوم ملت انتخاب شده است، هنگام حضور در پارلمان و جهت تحقق مفهوم کلی حاکمیت ملی و ملت، از طریق سازوکاری تبدیل به یک حقیقت یک‌پارچه و یک‌دست به نام «نمایندگان ملت» می‌شود. لذا با تایید هر نماینده توسط سایرین، قطعات منفصل مفهوم ملت، در یک مجموعه‌ی واحد، درهم‌تنیده‌شده و مستقل از اعضای خود به نام ملت تجلی می‌یابند. براین اساس، پس از تایید اعتبارنامه‌ی کلیه‌ی منتخبین، مفهوم جدید «نمایندگان ملت» ایجاد می‌شود که برای مجموعه‌ی واحد ملت، قانون‌گذاری می‌کنند و در برابر عموم مردم نیز پاسخ‌گو می‌باشند.

۲.۲. نظریه‌ی نمایندگی

نظریه‌ی «نمایندگی» مبنایی توجیهی در انجام امور عمومی از طرف مردم است که در نظام‌های مردم‌سالار بر اراده‌ی عمومی استوار است. در این نظام‌ها «حکومت نمایندگی را

باید به منزله‌ی روشی نگرینست که مردم بدان طریق قادر به حکومت بر خود می‌شوند» (لاگلین، ۱۳۸۸، ص. ۱۳۷). مفهوم نمایندگی از دیدگاه پیت‌کین با اندیشه‌ی خود حکومتی پیوند خورده است. به عبارت دیگر، نمایندگی یک حق انسانی مرتبط با اظهار نظر کردن و تصمیم‌گیری در خصوص هرآنچه توسط خود اتفاق می‌افتد، می‌باشد (Rush، ۱۹۹۸، ص. ۲). از نظر وی، مفهوم نمایندگی دارای دو عنصر است: «گزینش نمایندگان توسط مردم» و «پاسخ‌گویی نمایندگان در مقابل مردم». براساس این دو عنصر، نمایندگان باید صلاحیت و اختیارات خود را از اراده‌ی مشارکتی مردم دریافت نمایند و تحت نظارت و کنترل آن‌ها نیز قرار بگیرند (Pitkin، ۲۰۰۰، ص. ۱۵۷). در نظام نمایندگی، «مردم واقعاً از طریق نمایندگان، حکومت می‌نمایند و صرفاً یک دریافت‌کننده یا منفعل و محکوم تصمیمات حکومت نیستند و حکومت صرفاً تأمین‌کننده‌ی منافع عمومی نیست؛ بلکه نظام حکومتی باید پاسخ‌گوی مردم در قبال اعمال و تصمیمات اتخاذی خود باشد» (همان). براساس چنین نگرشی به مفهوم نمایندگی، پاسخ‌گویی نماینده در قبال تصمیمات خود به مردم، تضمین حق حاکمیت و نظارت مردم بر نمایندگان جهت پیگیری خواسته‌های آن‌ها و جلوگیری از سوءاستفاده از قدرت اعطایی است. براین اساس می‌توان بررسی اعتبارنامه‌ی نمایندگی در پارلمان یا نهادهای خاص را موجه‌سازی نمود. بدین صورت که متاثر از نظریه‌ی حاکمیت ملی و تجزیه‌ناپذیربودن کلیت مفهوم ملت در جامعه‌ی سیاسی، ماهیت نمایندگی بااراده‌ی عمومی، منفعت کل مردم و لزوم پاسخ‌گویی در برابر آنان پیوند زده می‌شود و برای این که نمایندگان منفصل هر حوزه‌ی نمایندگی، نماینده‌ی کل ملت محسوب شوند، نه صرفاً نماینده‌ی حوزه‌ی انتخابیه‌ی خاص، لذا با تأیید هر نماینده توسط دیگر منتخبان، موجبات شکل‌گیری مفهوم اراده‌ی عمومی در قالب مجموعه‌ی نمایندگان شده و نهاد مستقل نمایندگان ملت را ایجاد نمایند. بنابراین، نظریه‌ی نمایندگی حاکی از این امر است که هر نماینده، معرف ملت است و یک نفع ملی را نمایندگی می‌کند؛ یعنی نفعی عام و نه نفع یا منافع خصوصی. لذا خواست وی همواره در جهت نفع ملی یا نفع عمومی رهنمون می‌شود، به نحوی که قانون همواره بیان اراده‌ی عام است، نه خاص. از طرفی، از آنجایی که «نمایندگی با اصل پاسخ‌گویی پیونده زده شده» (Mainwaring، ۲۰۰۳، ت. ۳)، پس نماینده برای این که در برابر کل ملت پاسخ‌گو باشد، باید مورد تأیید سایرین که نماینده مابقی اجزای ملت هستند نیز قرار بگیرد.

۲,۳. تضمین سلامت انتخابات

سلامت انتخابات، شاخصه‌ی مهم نظام انتخاباتی است که بدون سازوکارهای نظارتی، امکان تحقق انتخابات اصیل، مشارکتی و رقابتی وجود ندارد. «برگزاری انتخابات اصیل و مردم‌سالار وابسته به این است که مراحل مختلف انتخابات براساس قوانین و مقررات موضوعه تحت نظارت قرار گیرد» (رینولدز و همکاران، ۱۳۹۱، ص. ۱۵۳)؛ لذا نهاد «نظارت» برای تضمین سلامت انتخابات بسیار ضروری است. مهم‌ترین جنبه‌ی انتخابات اصیل، پذیرش نتایج انتخابات توسط بازیگران و ایجاد اعتماد عموم از فرایند انتخابات است. محور اصلی فعالیت نهاد ناظر، نظارت بر حسن اجرای قوانین و مقررات انتخاباتی، صیانت از اصول و موازین انتخابات کارآمد و ایجاد زمینه‌ی مساعد برای تحقق نمایندگی اصیل است. در واقع، نظارت بر انتخابات «راهکاری برای تحکیم نظام مردم‌سالار، کاهش تعارضات و اختلافات، ایجاد امنیت و آرامش در نظام سیاسی است» (خلیلی، ۱۳۹۱، ص. ۱۰). انتخابات با رای‌گیری و شمارش آرا و اعلام نتایج پایان نمی‌یابد، بلکه نیازمند راستی‌آزمایی نتایج و شیوه‌ی برنده‌شدن منتخبین در انطباق با قوانین و مقررات است. تطبیق انتخابات با قوانین، در حقیقت موجب تضمین سلامت انتخابات و صیانت از حقوق انتخاباتی شهروندان و منتخبین و تحقق نمایندگی اصیل در پارلمان می‌شود؛ در این راستا باید مراحل مختلفی را برای نظارت بر انتخابات طراحی کرد. معمولاً بخشی از این نظارت توسط مدیریت اجرایی و نظارتی انتخاباتی صورت می‌گیرد؛ اما ممکن است بخشی از فرایند انتخابات از دید آن‌ها مغفول مانده باشد که با بررسی مجدد فرایند برنده‌شدن در پارلمان، از طریق رسیدگی به اعتبارنامه‌ی نمایندگی، کاملاً شفاف‌سازی و اعتمادسازی می‌شود. هم‌چنین در این نوع نظارت، زمینه‌ی فعال‌سازی نظارت همگانی از طریق اراده‌ی نمایندگان محقق می‌شود و رای جمعی نمایندگان یا نهادهای مردمی به اعتبارنامه‌ی نمایندگی، مؤید تایید فرایند نظارت کارآمد بر انتخابات و برنده‌شدن صحیح فرد منتخب است.

۳. مدل‌های بررسی اعتبارنامه‌ی نمایندگی^۱ (رویکرد تطبیقی)

بسیاری از کشورها نهاد خاصی در خصوص بررسی اعتبارنامه‌ی نمایندگی منتخبین را

مقرر کرده و شرایط و ضوابطی را برای تصدی پست نمایندگی بعد از انتخاب شدن توسط رای‌دهندگان، قوانین و مقررات ذی‌ربط نهاده‌اند که در قالب مدل‌های مختلف ذیل ساماندهی شده‌اند:

۳,۱. نهاد پارلمان

در کشورهای عمدتاً با نظام پارلمانی و برتری این نهاد بر سایر قوا، نهاد رسمی اعتباربخشی به سمت نمایندگی، خود پارلمان است؛ لذا از منظر برتری حاکمیتی آن در نظام سیاسی و تفکیک قوا، دخالت سایر قوا (نظیر قوه‌ی مجریه) در انتصاب نمایندگان پارلمان را غیرمعقول می‌پندارند. از این رو مهم‌ترین مبنای توجیهی و در دفاع از چنین سازوکاری را وجود «اصل حاکمیت و برتری پارلمانی»^۱ می‌دانند؛ بر این اساس، مجالس را در رأس سایر نهادها قرار می‌دهند و از دخالت سایر قوا در انتخاب و تایید نمایندگان منتخب و انتصاب نهایی آن‌ها در پارلمان خودداری می‌نمایند (IPU، ۲۰۱۸، ص. ۱۳). یکی از انتقادات جدی به چنین شیوه‌ای، «دخیل نمودن ملاحظات سیاسی در یک امر حقوقی و قضایی است و به نوعی می‌تواند موجب سوءاستفاده‌ی اکثریت در پارلمان علیه اقلیت یا افراد خاصی شود» (همان). در این شیوه، فرایند و سازوکار تایید اعتبارنامه‌ی نمایندگی شامل نوعی بررسی پیش از تصدی کرسی پارلمانی توسط کمیته‌های پارلمانی است که از نمایندگان منتخب جدید یا نمایندگان پارلمان قدیم، که در اواخر دوره‌ی خود هستند، تشکیل می‌شود. اغلب کشورها در این خصوص کمیته‌ی ویژه‌ای تشکیل می‌دهند و گزارشی را برای مجلس تنظیم می‌نمایند. ترکیب کمیته‌ی اعتبارنامه‌ها، (کمیته‌ی تاییدیه)^۲ از پارلمانی به پارلمان دیگر متفاوت است که عمدتاً از بین منتخبین جدید و با استفاده از همه‌ی احزاب تشکیل می‌شوند.

بلژیک

در نظام انتخاباتی بلژیک، امر رسیدگی به اعتبارنامه‌ی نمایندگی براساس ماده‌ی ۴۸ قانون اساسی به‌عهده‌ی پارلمان (هر دو مجلس) است و به کلیه‌ی اختلافات انتخاباتی، هم‌چون دادگاه رسیدگی می‌نمایند. هم‌چنین براساس ماده ۲ نظام‌نامه‌ی پارلمان،^۳ بررسی

1. The principle of parliamentary sovereignty.

2. validation committee or credentials committee.

3. The Rules of Procedure of the Belgian House of Representative, June 2010 - D/2010/4686/11.

اعتبارنامه در کمیته‌های پارلمانی صورت می‌گیرد و در نهایت، مجلس، رسیدگی نهایی را انجام می‌دهد. در مجلس نمایندگان، شش کمیته بررسی اعتبارنامه، متشکل از نمایندگان منتخب، با قید قرعه ایجاد می‌شوند و متقابلاً صلاحیت هم‌دیگر را بررسی می‌نمایند.

هلند

در این کشور براساس ماده‌ی ۵۸ قانون اساسی، هر مجلسی در خصوص اعتبارنامه‌ی اعضای منتخب و اختلافات احتمالی به‌طور مستقل اتخاذ تصمیم می‌نماید و منطبق با ماده‌ی ۲ آیین‌نامه‌ی داخلی مجالس^۱، کمیته‌ای جهت بررسی اعتبارنامه‌ها تشکیل می‌شود و بعد از بررسی، نتیجه را به مجلس گزارش می‌دهد. درحقیقت، پارلمان جدید در خصوص بررسی اعتبارنامه، مسئولیت و صلاحیت کامل دارد. اگر اعتبارنامه پذیرفته شود، عضو منتخب پس از ایراد قسم نزد سایر منتخبین، متصدی کرسی نمایندگی مجلس می‌شود.

نروژ

در نروژ براساس ماده‌ی ۶۴ قانون اساسی، اعتبارنامه‌ی اعضای منتخب باید توسط پارلمان و از طریق کمیته‌ی منتخب پارلمانی مورد تایید قرار گیرد. هم‌چنین مطابق با ماده‌ی ۱ و ۲۳ آیین‌نامه‌ی داخلی مجلس^۲ کمیته‌ای برای بررسی اعتبارنامه‌ها انتخاب می‌شود. گروه‌های احزاب پارلمانی تا حد امکان در این کمیته نماینده خواهند داشت. این کمیته گزارش خود را به مجلس تقدیم و پس از رای‌گیری راجع به اعتبارنامه، مجلس گزارش خود را به پادشاه اعلام می‌نماید. کمیته مجاز است هرگونه اطلاعاتی را که در این رابطه ضروری به نظر می‌رسد، به‌دست آورد.

ایتالیا

در این کشور، براساس مواد ۵۱ الی ۶۶ قانون اساسی و مواد ۲ و ۱۴ الی ۱۹ نظام‌نامه‌ی داخلی پارلمان^۳، هر دو مجلس یک کمیته‌ی ویژه‌ای دارند که امر تایید اعتبارنامه را بررسی کرده و سپس پارلمان، تصمیم نهایی را اتخاذ می‌نماید.

لوکزامبورگ

در این کشور، براساس ماده‌ی ۵۷ قانون اساسی، مجلس جدید صلاحیت انحصاری

1. House of Representatives of the Netherlands - Rules of Procedure.
2. The Norwegian Parliament Rules of Procedure.
3. Rules 2 and 14 to 17 of the Rules governing the Examination of Credentials, Art. 19 of the Standing Orders of the Senate.

تصمیم‌گیری در خصوص تایید اعتبارنامه‌ی منتخبین را دارد. مطابق با ماده‌ی ۳ الی ۵ آیین‌نامه‌ی داخلی پارلمان،^۱ در ابتدا مجلس کمیته‌ی اعتبارنامه‌ها را تشکیل می‌دهد که گزارشی را به مجلس تقدیم می‌نماید و سپس مجلس، تصمیم نهایی را اتخاذ می‌نماید.

آمریکا

در مجلس نمایندگان آمریکا، براساس بند (۵-۱) ماده‌ی ۱ قانون اساسی^۲ قبل از جلسه‌ی اول هر کنگره، دبیر مجلس، گزارشی را آماده می‌نماید و سپس پارلمان در خصوص اعتبارنامه‌ی نماینده تصمیم‌گیری می‌کند. مجلس، صلاحیت نماینده و انطباق انتخابات با قوانین ایالتی و فدرال را بررسی و شرایط و صلاحیت نماینده‌ی منتخب را کاملاً مورد تفحص قرار می‌دهد و بعد از قسم، در خصوص اعتبارنامه‌ی نماینده پارلمان، تصمیم نهایی اتخاذ می‌شود. مجلس در این خصوص صلاحیت اختیاری و کاملی دارد.

کامرون

در کشور کامرون، پارلمان براساس مواد ۴۸، ۴۹، ۵۰ و ۱۲۰ قانون اساسی، از حق حاکمیت کامل در خصوص قضاوت پیرامون صلاحیت نماینده‌ی منتخب و تایید اعتبارنامه‌ی منتخبین برخوردار است. شیوه‌ی رسیدگی به اعتبارنامه در پارلمان، در مواد ۳ الی ۱۰ از آیین‌نامه‌ی داخلی پارلمان قید شده است؛ هرچند چالش‌ها و اختلافات انتخاباتی براساس ماده‌ی ۴۸ قانون اساسی، توسط شورای قانون اساسی رسیدگی می‌شود.^۳

۳،۲. نهاد قضایی

در کشورهایی که مسئولیت بررسی اعتبارنامه‌ی نمایندگی به مجلس واگذار نشده، این وظیفه اغلب توسط نهاد قضایی در قوه‌ی قضائیه انجام می‌شود که معمولاً دادگاه قانون اساسی است. مهم‌ترین دلیل توجیهی چنین شیوه‌ای این است که رسیدگی به اعتبارنامه‌ی نمایندگی، امری قضایی و مستلزم رعایت اصول دادرسی منصفانه و عادلانه (از جمله بی‌طرفی، عدم جانب‌داری، عدم تبعیض و عدم دخالت اغراض سیاسی) است. «مقتضای قضاوت، عدالت است؛ درحالی‌که در یک نهاد سیاسی هم‌چون مجلس، پدیداری رقابت بین نمایندگان امری بسیار محتمل است که این چنین رقابتی مغایر عدالت به نظر می‌رسد...

1. Art. 3 (2) to (5) of the Standing Orders of Chamber of Deputies.

2. Art. I, S. 5 (1) of the USA Constitution of 1787, as amended up to May 1992.

3. Art. 3 to 7, 9(1) and 10(1) of the Standing Orders of the National Assembly.

به اعتقاد لئون دوگی، بسیار خطرناک است که یک مجمع سیاسی به کار قضایی بپردازد. این چنین قضاوتی به هیچ وجه، نه می تواند موجب امنیت خاطر و نه می تواند ضامن بی طرفی باشد. از طرف دیگر، غالباً اتفاق می افتد که احزاب اکثریت، با اتکا به دارا بودن آرای اکثریت، حربه‌ی انتقام جویانه‌ای علیه حزب رقیب خود به کار گیرند» (هاشمی، ۱۳۹۶، ج ۲، ص. ۱۰۳). این رویه و شیوه در برخی کشورهای با نظام حقوقی «کامن لا» نظیر انگلستان و کشورهای آفریقایی فرانسوی زبان نظیر بنین و مالی متداول است.

انگلستان

در این کشور، نهاد قضایی به اعتبارنامه‌ی نمایندگی، متعاقب وجود اختلاف یا چالش رسیدگی می نماید. مطابق مواد ۱۲۰ الی ۱۲۶ قانون نمایندگی مصوب ۱۹۸۳^۱، پس از دریافت اعتبارنامه‌ها از وزیر دادگستری توسط نماینده‌ی پارلمان، چنان چه اختلافی وجود داشته باشد، موضوع به دادگاه انتخابات متشکل از سه قاضی ارشد ارجاع داده می شود. تصمیم دادگاه در این خصوص قطعی است و پارلمان دیگر نقشی در اعتباربخشی به انتخابات ندارد.

قبرس

در قبرس، پارلمان نقشی در بررسی اعتبار انتخابات ندارد. مطابق با فصل نهم قانون اساسی، موضوعات اختلافی انتخاباتی و مرتبط با چالش‌های اعتبارنامه نمایندگی، توسط دادگاه عالی رسیدگی می شوند.^۲

یونان

در کشور یونان براساس ماده‌ی ۵۸ و ۱۰۰ قانون اساسی^۳ و قانون انتخابات پارلمان، هرگونه دعاوی و اختلافات انتخاباتی در یک «دادگاه عالی ویژه» رسیدگی می شوند. بعد از شمارش آرا از طرف وزارت کشور و رفع اختلافات و اعتراضات در دادگاه، اسامی نمایندگان منتخب به طور رسمی منتشر می شود. این فرایند به معنای تایید اعتبارنامه‌ی نمایندگی است، اما هرگاه در طول دوره‌ی نمایندگی، هرگونه نقض قانونی در خصوص

۳

تحلیل نظام تأیید اعتبارنامه‌ی نمایندگی مجلس شورای اسلامی...

1. Representation of the People Act 1983 of UK, <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1983/2>.

2. Electoral system of Cyprus.

3. The Constitution of Greece (revised by the parliamentary resolution of April 6th 2001).

صلاحیت و اعتبار نماینده مطرح شود، اعتبارنامه‌ی نماینده در طول دوره نمایندگی قابل رسیدگی مجدد و ابطال می‌باشد.

مالی

در کشور مالی مطابق با ماده‌ی ۸۷ دادگاه قانون اساسی، در صورت طرح چالش پیرامون اعتبار انتخابات - از جمله اعتبارنامه‌ی نمایندگی - توسط هر انتخاب‌کننده، کاندیدا، حزب سیاسی یا نماینده دولت، در شرایطی که از طریق قانون ارگانیک مقرر شده است، این نهاد صلاحیت رسیدگی پیدا می‌کند.^۱

۳،۳. نهاد ترکیبی (پارلمان-قضایی)

اصطلاح نظام ترکیبی^۲ جهت ایفای این وظیفه با ترکیبی از اعضای پارلمان و قضات مورد استفاده می‌شود که تلاش دارند از یک طرف، از استقلال و هویت مستقل پارلمان و اصل حاکمیت پارلمانی صیانت نمایند و از طرف دیگر، از دخیل شدن ملاحظات و نفوذهای سیاسی هنگام بررسی یک موضوع حقوقی جلوگیری به عمل آورند (IPU، ۲۰۱۸، ص. ۱۲).

سوئد

مطابق با قانون امور حکومتی سوئد و قانون داخلی پارلمان، یک کمیته‌ی بررسی انتخابات اعتبارنامه‌ها را بررسی می‌نماید. کمیته متشکل از اعضای منتخب پارلمان و قضات هستند و رئیس کمیته، یک قاضی است.^۳

مصر

در ماده‌ی ۹۳ قانون اساسی قدیم (۱۹۲۳) در این کشور با شیوه‌ی ترکیبی قضایی-پارلمانی در خصوص تایید اعتبارنامه‌ی عضو منتخب تصمیم‌گیری می‌شد. «در صورتی که اعتبارنامه‌ی نماینده‌ای مورد اعتراض قرار می‌گرفت، مراتب به دیوان عالی کشور اعلام می‌گردید؛ پس از بررسی موضوع در دیوان و اعلام نتیجه بررسی‌ها به مجلس عوام، مجلس تصمیم نهایی را اتخاذ می‌نمود و اگر دو سوم اعضای مجلس بر رد اعتبارنامه رای می‌دادند، اعتبارنامه‌ی او مردود اعلام می‌شد» (مهرپور، ۱۳۸۷، ص. ۱۶۷). اما براساس

1. Mali's Constitution of 1992,

https://www.constituteproject.org/constitution/Mali_1992.pdf?lang=en.

2. mixed system.

3. Ch. 3, Art. 11, and Ch. 4, Art. 7 (2) of the Instrument of Government, Ch. 1, Art. 5 (1) of the Riksdag Act.

3

تحلیل نظام تأیید اعتبارنامه‌ی نمایندگی مجلس شورای اسلامی...

ماده ۱۰۷ قانون اساسی جدید مصوب سال ۲۰۱۴ و اصلاحیه ۲۰۱۹، دیوان عالی، صلاحیت رسیدگی به اعتبار عضویت اعضای نمایندگان مجلس را دارد. چالش‌ها باید حداکثر ظرف ۳۰ روز از تاریخ اعلام نتایج نهایی انتخابات به دیوان ارائه شوند و حکم باید ظرف ۶۰ روز از تاریخ تقاضا صادر گردد. در صورت عدم اعتبار عضویت، از تاریخ صدور حکم، اعتبارنامه‌ی فرد منتخب ابطال می‌شود.^۱

۴. شیوه‌ی خاص

در این روش، اعتبارنامه بعد از صدور توسط مقامات اجرایی و نظارتی، نیازی به بررسی و تأیید در نهاد خاصی ندارد و نماینده مستقیماً متصدی کرسی نمایندگی می‌شود؛ اما در صورت وجود اختلافات راجع به نقض قوانین در فرایند انتخابات و شبهه در اعتبارنامه‌ی فرد منتخب، موضوع به نهاد خاص حل اختلاف ارجاع داده شده و اعتبارنامه از جهت انطباق با قوانین، مورد رسیدگی قرار می‌گیرد؛ در صورت نقض قوانین، اعتبارنامه باطل می‌شود و فرد نمی‌تواند به‌عنوان نماینده وارد مجلس شود. این شیوه در کشور فرانسه و برخی کشورهای همسو با نظام حقوقی این کشور، اجرا می‌شود.

در فرانسه تا قبل از جمهوری پنجم و تصویب قانون اساسی ۱۹۵۸، هر دو مجلس نمایندگان و سنا، مسئول تأیید اعتبارنامه‌ی نمایندگی بودند، اما به‌موجب این قانون، این مسئولیت به شورای قانون اساسی سپرده شد (IPU، ۲۰۰۰، ص. ۱۴). براساس ماده ۵۹ قانون اساسی جدید فرانسه،^۲ به‌شیوه‌ی سیستماتیک تأیید اعتبارنامه انجام نمی‌شود و در صورت وجود اختلاف، به موضوع اعتبارنامه ورود می‌نماید. البته ماهیت رسیدگی شورای قانون اساسی در این خصوص جنبه‌ی قضایی دارد و صرفاً به قانونیت اعتبارنامه، عدم رعایت قوانین انتخاباتی و اختلافات پیرامون آن رسیدگی می‌نماید؛ لذا این نحوه‌ی ورود به‌معنای تأیید خودکار اعتبارنامه‌ی نمایندگی تلقی نمی‌شود. بررسی اعتبارنامه‌ی نماینده‌ی منتخب منوط به تقاضا از طرف مجلس در ظرف زمانی مشخص است.

۴. نظام حقوقی رسیدگی به اعتبارنامه‌ی نمایندگی در مجلس شورای اسلامی

از آنجایی که سمت نمایندگی در کشور جمهوری اسلامی ایران، تجلی اراده‌ی عمومی

1. Egypt's Constitution of 2014.

2. France's Constitution of 1958 (Amendments through 2008).

است و از طرفی مستفاد از اصل ۷۶ قانون اساسی، نماینده‌ی مجلس می‌تواند در کلیه‌ی امور عمومی اظهار نظر نماید، لذا بسیار ضروری است تا فرایند و سازوکار انتخاب نماینده در کمال سلامت اخلاقی و حقوقی سامان دهی شود. در خصوص اهمیت و نقش نماینده در زمامداری و لزوم حضور افراد صالح در مجلس و بررسی اعتبارنامه‌ی نمایندگان منتخب، حضرت امام خمینی می‌فرماید:

از نمایندگان مجلس شورای اسلامی در این عصر و عصرهای آینده می‌خواهم که اگر خدای نخواستہ عناصر منحرفی با دسیسه و بازی سیاسی، وکالت خود را به مردم تحمیل نمودند، مجلس اعتبارنامه‌ی آنان را رد کنند و نگذارند حتی یک عنصر خرابکار وابسته به مجلس راه یابد. (۱۳۸۰، ص. ۴۵)

سازوکار و شیوه‌ی رسیدگی به اعتبارنامه‌ی نمایندگی مجلس شورای اسلامی، از مدل پارلمانی تبعیت می‌نماید و نهاد دیگری غیر از مجلس در این امر نقشی ندارد.^۱ علت نقش آفرینی توأمان مجلس و شورای نگهبان در بررسی صلاحیت نهایی نماینده مجلس را می‌توان از صورت مشروح مذاکرات مجلس بررسی نهایی قانون اساسی استنباط نمود: «نایب رییس: به دنبال یک اصل لازم بود که نشان بدهد مجلس شورای ملی و شورای نگهبان باید باهم باشند تا قوه‌ی قانون گذاری کاملی باشد» (جلسه‌ی چهارم مجلس بررسی نهایی قانون اساسی، ۱۳۵۸، ص. ۱۰۷۸).

۴.۱. منابع قانونی

سازوکار رسیدگی به اعتبارنامه‌ی نمایندگی در چند منبع قانونی مورد تاکید قرار گرفته است که عبارتند از: قانون اساسی و آیین‌نامه‌ی داخلی مجلس شورای اسلامی. مطابق اصل ۶۲ قانون اساسی، شیوه و کیفیت برگزاری انتخابات از طریق وضع قانون به مجلس تفویض شده است؛ اما علی‌رغم مهم و ارگانیک بودن موضوع چگونگی رسیدگی به اعتبارنامه‌ی نمایندگی، قواعد خاصی برای آن در قانون اساسی وضع نشده و صرفاً در اصل ۹۳ به عبارت «تصویب اعتبارنامه‌ی نمایندگان» بسنده شده است.^۲ هم‌چنین همانند سایر کشورهایی که از مدل پارلمانی تبعیت می‌نمایند، سازوکار رسیدگی به اعتبارنامه‌ی

۱. در مباحث آتی به ارزیابی نظام حقوقی آن خواهیم پرداخت.

۲. اصل ۹۳: «مجلس شورای اسلامی بدون وجود شورای نگهبان اعتبار قانونی ندارد مگر در مورد تصویب اعتبارنامه نمایندگان و انتخاب شش نفر حقوقدان اعضای شورای نگهبان».

نماینده‌گی در قانون آیین‌نامه‌ی داخلی مجلس، در مواد ۲۸ الی ۳۵ ساماندهی شده است.

۴,۲. سوابق عدم تایید اعتبارنامه در ادوار گذشته مجلس

در طول یازده دوره‌ی گذشته‌ی مجلس شورای اسلامی، اعتبار ۱۹ نماینده رد شده است^۱ که بیش‌تر آن‌ها به دوره‌ی اول مجلس شورای اسلامی بازمی‌گردد. ارتباط با رژیم گذشته و ساواک، عضویت در گروه‌های معاند و منافق، ارتباط با دولت‌های خارجی، اختلاف دیدگاه و تفکر فاحش در زمینه‌ی اقتصادی و سیاسی، ایجاد رعب و وحشت در حوزه‌ی انتخابیه، توهین به مقامات، مسائل اخلاقی، تخلفات انتخاباتی، ارتباط یکی از اعضای خانواده با گروهک‌های ضدنظام، اعتیاد به مواد مخدر و تخلفات اقتصادی از جمله‌ی مهم‌ترین علل رد اعتبارنامه در دوره‌های گذشته بوده است. هرچند از مجلس هفتم تا دهم، اعتبارنامه‌ی هیچ نماینده‌ای رد نشد، اما در دوره‌ی یازدهم، اعتبارنامه یک نفر رد شده است.

۴,۳. شیوه‌ی رسیدگی به اعتبارنامه

نظام رسیدگی به اعتبارنامه‌ی نماینده‌گی در ایران، به معنای بررسی صحت انتخاب نماینده در حوزه‌ی انتخابیه‌ی وی توسط سایر منتخبان مجلس است. براین اساس، پس از برگزاری انتخابات، اعلام نتایج و تعیین منتخبان حوزه‌های انتخابیه، مجلس شورای اسلامی بررسی اعتبارنامه‌های نمایندگان را در دستور کار خود قرار می‌دهد و صلاحیت منتخبی که به‌وسیله‌ی هیات‌های اجرایی، هیات نظارت و شورای نگهبان تایید شده و موفق به کسب اکثریت آرای لازم برای تصدی سمت نمایندگی شده است، پس از راه‌یافتن به مجلس مورد بررسی دیگر نمایندگان قرار می‌گیرد.

۱. مجلس اول: ابوالقاسم حسین‌جانی (بندر انزلی)، صدر نبوی (کاشمر)، اسدالله جوانمردی (میانه)، خسرو ریگی (خاش)، خسرو قشقایی (اقلید)، احمد مدنی (بندرعباس)، علی مهیمی (کهنوج) که اعتبارنامه وی به دلیل عدم امضای هیات اجرایی و هیات نظارت، به وزارت کشور باز گردانده شد، اسحاق فرهمندپور (کلیمیان) و جعفر توکلی (گلپایگان).

مجلس دوم: بیوک آفاشریف (مرند)، جاوید رمضان پور (بندرلنگه).

مجلس سوم: محمدتقی صابری انصاری (بروجرد).

مجلس چهارم: حبیب هاشمی (فسا)، حبیب برومند (بیله‌سوار و پارس‌آباد).

مجلس پنجم: حمید بهرامی احمدی (رفسنجان).

مجلس ششم: براتعلی محمدی‌فر (سنقر و کلیایی)، سیدمطهر کاظمی (خلخال)، حسن مرادی (اراک).

مجلس یازدهم: غلامرضا تاجگردون (گچساران).

در خصوص نحوه‌ی تصویب اعتبارنامه‌ها، قانون آیین‌نامه‌ی داخلی مجلس شورای اسلامی در مواد مختلف تعیین تکلیف نموده است. بعد از صدور اعتبارنامه، حداقل دو سوم مجموع نمایندگان، توسط وزارت کشور و شورای نگهبان و تشکیل مجلس جدید، فرایند رسیدگی به اعتبارنامه در جلسات اولیه آغاز می‌شود. بدین‌صورت که پس از برگزاری مراسم افتتاحیه‌ی مجلس، اعضای هیئت‌رئیس‌هی سنی مجلس، مقدمات انتخاب هیئت‌رئیس‌هی را فراهم می‌کنند. طبق ماده ۱۱ آئین‌نامه‌ی داخلی مجلس، وظایف هیئت‌رئیس‌هی سنی عبارت‌اند از: «۱- اداره‌ی جلسه‌ی افتتاحیه و جلسات بعدی تا زمان انتخاب هیأت رئیس‌هی؛ ۲- انجام مراسم تحلیف؛ ۳- قرعه‌کشی برای تعیین اعضای شعب؛ ۴- توزیع اعتبارنامه‌ها بین شعب؛ ۵- برگزاری انتخابات هیأت رئیس‌هی؛ ۶- تمشیت امور اداری مجلس تا زمان انتخاب هیأت رئیس‌هی».

بر اساس مواد ۲۸ الی ۳۵ آئین‌نامه پس از برگزاری مراسم تحلیف، از سوی هیئت‌رئیس‌هی سنی، شعب پانزده‌گانه برای بررسی اعتبارنامه‌ی منتخبان در همان جلسه‌ی نخست تشکیل شده و همه‌ی منتخبان به قید قرعه در میان شعب تقسیم و اعتبارنامه‌ها براساس حروف الفبا بین شعب توزیع می‌گردد. گزارش هر یک از شعب درباره‌ی تایید یا رد اعتبارنامه‌ها در مجلس قرائت می‌شود. اگر گزارش مبنی بر رد اعتبارنامه باشد یا آن‌که معترضین بر اعتراض خود باقی باشند، ابتدا اعتبارنامه به شعبه‌ی رسیدگی‌کننده ارسال و در صورت تایید گزارش آن، به مجلس ارائه می‌شود؛ در صورت رد اعتبارنامه، به کمیسیون تحقیق ارجاع داده می‌شود. دلایل و مستندات کتبی شعب و معترضین و توضیحات شفاهی معترضین، در کمیسیون، بررسی خواهد شد و دفاعیات نمایندگان نیز در کمیسیون بررسی شده و نتایج آن به مجلس گزارش می‌شود. اظهارنظر کمیسیون تحقیق نسبت به تایید یا رد اعتبارنامه‌های اعتراضی در مجلس قرائت شده و اعتراضات شعب، معترضین و دفاعیات نماینده‌ی مورد اعتراض در صحن مجلس استماع می‌شود. نسبت به اعتبارنامه‌ی مورد اعتراض، به‌صورت مخفی و با ورقه‌ی مخصوصی رای‌گیری می‌شود.

۴,۴. آسیب‌شناسی و تحلیل موضوع

فرایند رسیدگی به اعتبارنامه‌ی نمایندگی برخی منتخبین در یازده دوره‌ی گذشته‌ی مجلس حکایت از این امر دارد که سازوکار و شیوه‌ی موجود رسیدگی به اعتبارنامه‌ی نمایندگی با ابهامات و چالش‌هایی مواجه بوده است که به برخی از آن‌ها می‌پردازیم:

ملاحظات سیاسی

شیوه‌ی نظام پارلمانی در رسیدگی به اعتبارنامه‌ی نمایندگی، اگر به جدال و تنش‌های اکثریت با اقلیت بینجامد، می‌تواند موجب ورود اغراض و ملاحظات سیاسی در فرایند رسیدگی شود. چه‌بسا اماره‌ای از نقض قوانین و یا تخلفات یا فقدان صلاحیت قانونی نماینده وجود نداشته است. به عبارت دیگر، چنین مدلی می‌تواند مورد سوءاستفاده و اغراض سیاسی اکثریت علیه اقلیت، یا افراد خاص و نقض حقوق انتخاباتی رای‌دهندگان شود. از نظر برخی صاحب‌نظران «تصویب اعتبارنامه‌ها، ماهیت قضاوت دارد؛ سپردن آن به نهاد سیاسی می‌تواند حربه‌ای برای انتقام‌گیری سیاسی از رقیبان باشد و یک عمل صرفاً حقوقی را به عملی سیاسی تبدیل نماید» (هاشمی، ۱۳۹۶، ج ۲، ص. ۱۰۳). برای نمونه می‌توان به عدم تأیید اعتبارنامه‌ی یکی از منتخبان مجلس ششم^۱ به مدت قریب به شش ماه، به علت حضور در میان جریان اقلیت مجلس یاد کرد.

جایگاه نظارتی شورای نگهبان

رسیدگی به شکایات ناظر بر تخلفات انتخاباتی و تأیید نتایج انتخابات، نیازمند نهاد تخصصی حقوقی است که ضمن بررسی مستندات و مدارک، چنانچه تخلفاتی مشاهده شود، از ورود متخلفان به مجلس شورای اسلامی جلوگیری نماید. این در حالی است که نهاد اعتبارنامه‌ی مبتنی بر رابطه‌ی سیاسی نماینده تعریف می‌شود و چنانچه متخلف از جریان اکثریت مجلس باشد، احتمال رد اعتبارنامه‌ی او بسیار اندک خواهد بود. کما این که سیر تاریخی فرآیند تصویب اعتبارنامه‌های انتخاباتی در طول ۱۱ دوره‌ی گذشته‌ی مجلس شورای اسلامی نیز نشان‌گر این واقعیت هستند. لذا قانون‌گذار عادی نیز جهت جلوگیری از سواستفاده از فرآیند اعتبارنامه، صلاحیت مجلس را محدود به مدارکی می‌داند که در شورای نگهبان مورد بررسی قرار نگرفته و یا پس از اتمام رسیدگی شورای نگهبان به دست آمده باشد. براین اساس تعارضی میان نظارت شورای استصوابی شورای نگهبان بر انتخابات و فرآیند رسیدگی به اعتبارنامه‌ها وجود ندارد.

عدم اجرای سیاست‌های کلی نظام

یکی از چالش‌های اساسی در خصوص اعتبارنامه‌ی نمایندگی این است که این

اعتبارنامه صرفاً برای ورود به مجلس است، درحالی‌که برخی از نمایندگان شرایط و صلاحیت قانونی نمایندگی را در طول دوره‌ی نمایندگی از دست می‌دهند یا مرتکب رفتارها و اقداماتی می‌شوند که اگر قبل از تایید اعتبارنامه انجام می‌دادند، قطعاً رد صلاحیت می‌شدند؛ اما سازوکاری برای بررسی مجدد اعتبارنامه در نظام حقوقی تعریف نشده است. این امر باعث می‌شود برخی نمایندگان از وظایف نمایندگی خود خارج شوند. هرچند قانون مربوط به «نظارت مجلس بر رفتار نمایندگان» مصوب ۱۳۹۱ تا حدی از این نگرانی می‌کاهد، اما مطابق با ماده ۶ این قانون، در صورت احراز تخلفات نماینده، صرفاً به مجازات اداری بسیار کم‌اثر اکتفا شده و ضمانت اجرا و کارآمدی ندارند. لذا، لزوم طراحی سازوکاری به منظور نظارت دایمی بر رفتار منتخبان نمایندگی مجلس و استمرار شرایط آن‌ها، از هنگام اعلام نتایج انتخاباتی تا پایان دوره‌ی نمایندگی، به‌عنوان یکی از الزامات مذکور در بند ۱۳ سیاست‌های کلی انتخابات^۱ امری ضروری به‌نظر می‌آید.

نظارت مضاعف

یکی دیگر از چالش‌های مهم در خصوص ماهیت نظارت مجلس از طریق رسیدگی به اعتبارنامه، که مرسوم به «نظارت مضاعف می‌باشد» (هاشمی، ۱۳۹۶، ج ۲، ص. ۱۰۴) این است که نماینده تحت نظارت کامل شورای نگهبان و بازرسان وزارت کشور پیروز رقابت شده و از کلیه‌ی شرایط و ضوابط قانونی برخوردار بوده است؛ حال لزومی ندارد مجدداً تحت نظارت نهاد دیگری قرار گیرد و این، نوعی نظارت مضاعف را تجویز نموده و می‌تواند موجبات نقض حقوق نماینده شده و یا رای‌دهندگان با ملاحظات سیاسی در مجلس نادیده گرفته شود. در راستای رفع چنین ایرادی باید عنوان نمود که سلامت انتخابات، صیانت از حقوق انتخاباتی منتخبین و رای‌دهندگان، اعتبار و اصالت انتخابات و ایجاد ثبات و امنیت سیاسی در کشور، اعمال نظارت و بررسی‌های مجدد برای راستی‌آزمایی، اعتمادسازی و قطعیت بخشی به نتایج و اجرای کامل قوانین و مقررات است که با مبانی توجیهی رسیدگی به اعتبارنامه در حوزه‌ی تضمین سلامت انتخابات کاملاً هم‌سو است. چه‌بسا در فرایند رسیدگی، مدیریت اجرایی وزارت کشور و نظارتی شورای نگهبان و یا بعد از

۱. سیاست‌های کلی انتخابات (ابلاغی مجمع تشخیص مصلحت نظام در سال ۱۳۹۵): «بند ۱۳- تعیین سازوکار لازم برای حسن اجرای وظایف نمایندگی، رعایت قسم‌نامه، جلوگیری از سوءاستفاده مالی، اقتصادی و اخلاقی و انجام اقدامات لازم در صورت زوال یا کشف فقدان شرایط نمایندگی مجلس در منتخبان».

انتخاب شدن، تخلفات و نقض قانونی اتفاق افتاده و یا مغفول واقع شده است که در فرایند رسیدگی مجلس به اعتبارنامه هویدا می‌شوند.

۴,۵. مدل مطلوب رسیدگی به اعتبارنامه‌ی نمایندگی

با توجه به مدل‌های تجربه‌شده در کشورهای مختلف، یعنی: نهاد پارلمانی، نهاد قضایی، نهاد ترکیبی (پارلمانی-قضایی) و شیوه‌ی خاص؛ به‌منظور رفع برخی اشکالات و ایرادات نظام حقوقی ایران، بنا به دلایل توجیهی مختلف، مدل «نهاد ترکیبی» به‌شرح ذیل پیشنهاد می‌شود:

ساختار و ترکیب

با توجه به مدل ترکیبی پارلمانی-قضایی بحث‌شده، ساختار مطلوب رسیدگی به اعتبارنامه‌ی نمایندگی تحت عنوان «شورای عالی رسیدگی به اصالت اعتبارنامه‌ی نمایندگی»، با ترکیب ذیل پیشنهاد می‌شود:

۱- اعضای ناظر که شامل: دو نفر نماینده‌ی مقام رهبری؛ نماینده‌ی دبیر شورای نگهبان؛ وزاری اطلاعات، کشور و دادگستری. این افراد فقط عضو ناظر بوده و دارای حق رای نیستند و صرفاً پیرامون مسائل مطرح‌شده می‌توانند اظهارنظر نموده و یا توضیحاتی را جهت تسریع در رسیدگی شورا ارائه نمایند.

۲- اعضای اصلی شامل: دادستان کل کشور؛ شش نفر از قضات عالی‌رتبه‌ی دیوان عالی کشور (منتخب رئیس دیوان عالی کشور)؛ شش نفر از قضات دیوان عدالت اداری با تخصص حقوق عمومی (منتخب رئیس دیوان عدالت اداری).

این شورا به‌عنوان یک نهاد حقوقی-قضایی، پیش از تصویب اعتبارنامه در مجلس اقدام به بررسی اصالت اعتبارنامه‌ی نماینده و فرایند انتخابات می‌نماید و صرفاً به تشخیص موضوع پرداخته و در نهایت این تصمیم را می‌گیرد که آیا نماینده مرتکب نقض قانون یا تخلفی شده است یا خیر؛ در صورت ارتکاب عمل و رفتار مغایر قانون، موضوع را طی یک حکم قضایی به مجلس گزارش می‌نماید. درواقع این نهاد، موضوع اعتبارنامه را از بعد حقوقی-قضایی رسیدگی می‌کند و پس از رسیدگی، حکم به اصالت اعتبارنامه یا تخلف فرد منتخب صادر خواهد نمود و نقشی در تایید یا رد اعتبارنامه نخواهد داشت. متعاقباً، مجلس اقدام به رد اعتبارنامه‌ی افراد متخلف و تایید اعتبارنامه‌ی سایر منتخبین می‌نماید. درواقع، تصمیم مجلس مبنی بر رد اعتبارنامه‌ی نمایندگان متخلف، جنبه‌ی اعلامی دارد و نمی‌تواند اعتبارنامه‌ی چنین افرادی را تایید نماید و باید از حکم قضایی

شورا تبعیت کند. هم‌چنین باید سایر افراد که اصالت اعتبارنامه‌ی آن‌ها در شورا، معتبر اعلام شده را تایید کند و دیگر نمی‌تواند اقدام به رد آن‌ها نماید؛ زیرا نمی‌تواند در صلاحیت و قلمرو قضایی دخالت نماید. نظیر این رویه را می‌توان در اظهار نظر شرعی شورای نگهبان در خصوص مصوبات دولت، که در دیوان عدالت اداری مورد شکایت مبنی بر مغایرت با موازین شرع قرار گرفته می‌شود، ملاحظه نمود که فقهای شورای نگهبان صرفاً به تشخیص موضوع و اعلام مغایرت یا عدم مغایرت با موازین شرع می‌پردازند و نتیجه را به هیات عمومی دیوان عدالت اداری اعلام می‌کنند و سپس هیات از نظر فقهای شورای نگهبان تبعیت می‌نماید. در صورت مغایرت با موازین شرع، اقدام به ابطال مصوبه‌ی مورد شکایت می‌نماید و در صورت عدم مغایرت با موازین شرع، حکم به رد شکایت و معتبر بودن مصوبه می‌دهد.^۱

شیوه‌ی رسیدگی

بعد از صدور اعتبارنامه توسط وزارت کشور و هیات نظارت، و قبل از تشکیل مجلس، فرایند رسیدگی به اعتبارنامه‌ی منتخبین در این شورا آغاز می‌شود؛ سپس چند کمیسیون تحقیق توسط این شورا با رای اکثریت اعضا جهت تشکیل پرونده، تحقیق و جمع‌آوری اطلاعات، اعتراضات و شکایت‌های واصله از منتخبین تشکیل می‌شود. هر کمیسیون به قید قرعه به صلاحیت چندین نماینده رسیدگی نموده و گزارش‌های مستند خود را به دبیر شورا تقدیم می‌نماید. شورا بعد از دریافت کلیه‌ی گزارش‌های کمیسیون‌ها، فرایند رسیدگی خود را آغاز می‌کند. در جلسه‌ی شورا، نماینده‌ی کمیسیون مربوطه، شرحی از وضعیت و نتایج بررسی را مطرح کرده و سپس مذاکرات موافقین و مخالفین با حضور نماینده‌ی منتخب آغاز می‌شود و بعد از استماع دفاعیات نماینده‌ی منتخب و کفایت مذاکرات، در خصوص ارتکاب تخلف و نقض قانون، با شیوه‌ی دادرسی، تصمیم‌گیری قطعی صورت می‌گیرد. این تصمیم غیرقابل اعتراض است و به مجلس اعلام می‌گردد.

براساس آیین‌نامه‌ی داخلی مجلس و در جلسه‌ی علنی، گزارش شورای عالی در خصوص هر نماینده قرائت می‌شود تا نمایندگان اقدام به رای‌گیری کنند؛ بنابراین در

۱. قانون تشکیلات و آیین دادرسی دیوان عدالت اداری مصوب ۱۳۹۲/۳/۲۵ - ماده ۸۴: تبصره ۲- هرگاه مصوبه مورد شکایت به لحاظ مغایرت با موازین شرعی برای رسیدگی مطرح باشد، موضوع جهت اظهار نظر به شورای نگهبان ارسال می‌شود. نظر فقهای شورای نگهبان برای هیات عمومی و هیات‌های تخصصی لازم‌الاتباع است.

خصوص صلاحیت و یا تخلفات نماینده، مذاکره‌ای صورت نمی‌گیرد؛ بلکه اگر شورای عالی براساس مستندات متقن حقوقی، حکم به تخلف نماینده داده باشد، تخلفات وی طبق گزارش شورا و مستندات ارائه‌شده قرائت می‌شود. سایر منتخبین باید رای به عدم تایید اعتبارنامه‌ی منتخب متخلف دهند و دیگر نمی‌توانند براساس ملاحظات سیاسی یا غرض‌ورزی جناحی، اعتبارنامه را تایید نکنند. در صورتی که حکم شورا بر عدم تخلف منتخب باشد، مجلس باید اعتبارنامه‌ی وی را تایید نماید.

مبنای تصمیم‌گیری

از آنجایی که در شورای نگهبان و وزارت کشور از طریق ناظران و بازرسان، فرایند انتخابات مورد نظارت و کنترل بوده است، این شورا صرفاً به موارد و مستندات جدیدی رسیدگی می‌کند که در این نهادها بررسی نشده‌اند یا مغفول واقع شده‌اند یا جدیداً کشف شده یا اخیراً رخ داده‌اند. همچنین مبنای تصمیم‌گیری باید بر اساس مصادیقی باشد که در قوانین و مقررات به‌عنوان تخلف یا جرم تلقی می‌شود؛ یا این که فرد منتخب فاقد یکی از شرایط صلاحیت نمایندگی است. به‌رحال تصمیم شورا باید مستند و متقن و براساس مدارک اثبات‌شده‌ی قطعی (نظیر رای دادگاه و استعلام مراجع قانونی) و با حضور فرد منتخب و وکیل وی (پس از اخذ دفاعیات) اتخاذ شود. لازم به ذکر است که بازه‌ی زمانی تخلف فرد منتخب، به‌کل فرایند انتخابات و کلیه‌ی مسائلی بازمی‌گردد که مغایر سمت نمایندگی است.

۴،۶. توجیه مدل پیشنهادی

در مدل پیشنهادی ترکیبی، بسیاری از اشکالات رسیدگی مجلس شورای اسلامی، مرتفع شده و شیوه‌ی معقول و کارآمدتری برای تحقق نمایندگی اصیل ارائه شده است. عمده‌ی توجیهاً به‌شرح ذیل می‌باشند:

۱- از منظر حقوقی، رسیدگی به اعتبارنامه دارای دو بعد است: «بعد سیاسی» و «بعد قضایی». از حیث «بعد سیاسی»، فرایند تبدیل حاکمیت مردمی در هر حوزه‌ی انتخابیه به حاکمیت ملی، از طریق تایید اعتبارنامه توسط نمایندگان منتخب صورت می‌گیرد تا با تایید یک‌دیگر، ماهیت و وصف حاکمیت ملی یک‌پارچه به‌منصه‌ی ظهور برسد. در واقع، نمایندگان صلاحیتی برای رد اعتبارنامه‌ی یک‌دیگر ندارند و صرفاً با یک عمل تشریفاتی و سیاسی، خود را از حالت محلی به ملی تبدیل می‌کنند؛ در غیراین صورت، نقض حاکمیت و رای مردم در یک حوزه‌ی انتخابیه محسوب می‌شود. از حیث «حقوقی- قضایی» نیز،

۳

تخلیل نظام تایید اعتبارنامه‌ی نمایندگی مجلس شورای اسلامی...

سمت نمایندگی ایجاب می‌کند که نماینده با رعایت اصل حاکمیت قانون، سمت نمایندگی را احراز نماید. بسیار منطقی است که اگر فردی با نقض قوانین و ارتکاب تخلفات یا جرایم، سمت نمایندگی را به‌دست آورد، صلاحیت نمایندگی مردم را نداشته باشد؛ لذا قبل از ورود به مجلس، با اتخاذ سازوکارهای حقوقی و قضایی، باید اصالت نمایندگی احراز شود تا اثبات گردد که نماینده در فرایند انتخابات، مرتکب نقض قانون یا تخلف و جرمی نشده است. درواقع، رکن حقوقی رسیدگی به اعتبارنامه‌ی نمایندگی، وصف قضایی و دادرسی دارد و امری کاملاً تخصصی و قضایی است؛ ازاین‌رو چنین کاری در قلمرو نهاد قضایی و اصول دادرسی منصفانه قرار می‌گیرد.

۲- این امر را از منظر رعایت اصل تفکیک قوا نیز می‌توان بررسی کرد. ساختار و ماهیت تفکیک قوا در جمهوری اسلامی ایران، از نوع «تفکیک نسبی قوا» است و امکان تعاملات و روابط قوا در آن فراهم شده است. لذا ظرفیت نهادینه‌سازی این مدل ترکیبی پیشاپیش وجود دارد و مغایرتی با فلسفه‌ی تفکیک قوا پیش نمی‌آید. شورای عالی صرفاً در خصوص ابعاد حقوقی و قضایی، یعنی وقوع تخلف یا جرم فرد منتخب اظهارنظر می‌کند و در امر قانون‌گذاری و صلاحیت قوه‌ی مقننه دخالتی ندارد. ازطرف‌دیگر، مجلس نیز نمی‌تواند هنگام رسیدگی به اعتبارنامه، صلاحیت فرد منتخب را به استناد نقض قانون یا ارتکاب جرم و تخلف رد نماید؛ چراکه عملاً در قلمرو قضایی قوه‌ی قضائیه وارد شده و مغایر اصل تفکیک قوا است. نمایندگان منتخب، قاضی نیستند تا در خصوص وقوع تخلفات یا جرایم حکم صادر نمایند.

۳- از حیث کاهش ملاحظات سیاسی، از آن‌جایی که فلسفه‌ی اصلی رسیدگی به اعتبارنامه‌ی نمایندگی، جلوگیری از ورود نمایندگان متخلف و شکل‌گیری وصف «نمایندگی ملی» است، با اعمال مدل ترکیبی، راه اعمال غرض‌ورزی‌های سیاسی و حزبی بسته می‌شود.

۴- تخصصی‌شدن رسیدگی (قضایی-حقوقی)، وجه دیگری از کاربست این مدل پیشنهادی است. با اعتماد به اصل بی‌طرفی نهاد قضایی و حقوقی، شورای عالی به‌عنوان نهاد تخصصی قضایی اقدام به تشخیص این موضوع می‌کند که آیا نماینده‌ی منتخب، مرتکب تخلف یا نقض قانونی شده است یا نه؟ لذا دیگر ملاحظات سیاسی باعث نقض حقوق منتخبین و رای‌دهندگان نمی‌شود و باید به خصلت امر قضایی که عدم جانب‌داری است، اعتماد کرد.

۵- هم‌چنین این سازوکار موجب راستی‌آزمایی فرایند نظارت می‌شود. چه‌بسا برخی تخلفات منتخبین از دید ناظران پنهان مانده باشد، یا بعداً هویدا گردد که این نظارت مضاعف در شورای عالی و مجلس، موجب اطمینان‌بخشی به فرایند نظارت بر انتخابات و رفع کاستی‌های نهاد نظارت می‌شود.

۶- به کارگیری این مدل، سلامت انتخابات را تضمین می‌کند. با بررسی مجدد صلاحیت نماینده از طریق مدل پارلمانی - قضایی، این اطمینان و قطعیت حاصل می‌شود که نماینده‌ی منتخب، در سلامت کامل برنده‌ی کرسی پارلمانی شده است.

۷- این مدل ترکیبی، تحقق‌بخش نمایندگی اصیل است. در شورای عالی، با احراز این که نماینده در فرایند انتخابات مرتکب تخلف یا نقض قانونی نشده است، مشخص می‌شود که فرد منتخب بدون تخلف، از طرف مردم انتخاب شده و از این منظر نماینده‌ی اصیل آن‌هاست.

۸- حاکمیت حقیقی مردم را نیز می‌توان در این سازوکار تجلی بخشید. بعد از نظر شورای عالی مبنی بر عدم تخلف فرد منتخب، نمایندگان با اطمینان خاطر و با تأیید یک‌دیگر، سمت نمایندگی محلی یا حوزه‌ی انتخابیه را به مفهوم «حاکمیت و نمایندگی ملی» تبدیل می‌کنند.

نتیجه

انتخابات و تصدی پست‌های عمومی، یکی از جذاب‌ترین رقابت‌های سیاسی و پرتنش‌ترین موضوعات در جوامع مردم‌سالار است که در صورت سامان‌دهی مطلوب آن، جامعه را در مسیر صلح و ثبات قار می‌دهد و در صورت بی‌نظمی و خلاء سازوکار کارآمد، آن را از مسیر نظم خارج کرده و به انحطاط می‌کشاند. در این ارتباط، رسیدگی به اعتبارنامه‌ی نمایندگی به‌عنوان یکی از مراحل بسیار مهم و حساس انتخابات در کشور ایران، همواره مورد چالش بوده و در میان گفت‌وگوهای سیاسی و حقوقی قرار گرفته است؛ ماحصل این گفت‌وگوها در یازده دوره‌ی مجلس، رد اعتبارنامه‌ی ۱۹ نفر از منتخبین بوده است. دیدگاه‌های موافق و مخالف بسیاری در خصوص شیوه‌ی رسیدگی به اعتبارنامه‌ی نمایندگی وجود دارد که منشاء پژوهش در خصوص این موضوع شد؛ با این فرض که نظام حقوقی رسیدگی به اعتبارنامه‌ی نمایندگی با ایرادات و اشکالاتی مواجه است و ضروری است تا با بهره‌گیری از تجربیات سایر کشورها و اصول و قواعد حقوق انتخاباتی، جهت:

تحقق نمایندگی اصیل، تضمین سلامت انتخابات، صیانت از حقوق شهروندان و منتخبین، سازوکار مطلوب‌تر و کارآمدتری طراحی شود.

یافته‌های پژوهش حکایت از این امر دارند که مدل پارلمانی در رسیدگی به اعتبارنامه‌ی نمایندگی در کشور ایران، با توجه به گرایش‌های خاص در رقابت‌های سیاسی و کارزار انتخاباتی، ناکارآمد بوده است. تجربه‌ی برخی از دوره‌های مجلس نشان می‌دهد که نماینده‌ای بدون ارتکاب هیچ‌گونه تخلفی یا نقض قانونی، با دخیل شدن اغراض و ملاحظات سیاسی، اعتبارنامه‌اش مورد چالش قرار گرفته یا تایید نشده است؛ لذا برای حل این ایرادات، مدل ترکیبی «پارلمانی - قضایی» پیشنهاد می‌شود. در این مدل، ابتدا اعتبارنامه در یک نهاد با ترکیبی از قضات و مقامات عالی‌رتبه‌ی کشور، در قالب «شورای عالی رسیدگی به اعتبارنامه‌ی نمایندگی مجلس» بررسی می‌شود و سپس حسب گزارش و حکم این نهاد، مبنی بر عدم تخلف، اعتبارنامه در مجلس تایید می‌شود؛ در صورت اثبات تخلف فرد منتخب نیز، اعتبارنامه در مجلس رد می‌شود. در این شیوه ضمن این‌که از اعمال ملاحظات سیاسی افراطی کاسته شده است، بر نقش قضاوت و نگرش حقوقی بی‌طرفانه، تخصصی و اندیشه‌ی واقع‌گرایانه تاکید می‌شود. همچنین این سازوکار به دلیل بررسی کلیه‌ی ابعاد فرایند برنده‌شدن منتخبین، تضمین‌بخش سلامت انتخابات، حقوق شهروندان، انعکاس اراده‌ی عمومی، حاکمیت ملی و تحقق نمایندگی اصیل است.

منابع

- تروتا، ل و آیزوآور، پ. (۱۳۸۰). *حقوق عمومی؛ حقوق اساسی فرانسه*. (ج ۱). (م). شیخ الاسلامی، مترجم). تهران: انتشارات کوشامهر.
- جعفری لنگرودی، م.ج. (۱۳۷۸). *مبسوط ترمینولوژی حقوق*. (ج ۵). تهران: گنج دانش.
- جمعی از نویسندگان (۱۳۹۶). *دایرةالمعارف حقوق عمومی*. (م.م. غمامی، به اهتمام). تهران: دانشگاه امام صادق (ع).
- جهان‌بزرگی، ا. (۱۳۷۸). *اصول سیاست و حکومت*. تهران: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
- خسروی، ح. (۱۳۸۸). *حقوق انتخابات دموکراتیک*. تهران: مجد.
- خلیلی، ع.ر. (۱۳۹۱). *انتخابات، تعادل و ثبات سیاسی*. تهران: انتشارات سروش.
- خمینی، ر.ا. (۱۳۸۰). *وصیت‌نامه سیاسی - الهی امام خمینی (س)*. تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
- دهخدا، ع.ا. (۱۳۹۹). *لغت‌نامه آنلاین*. قابل دسترس در:
<https://dictionary.abadis.ir/fatofa>
- رینولدز، ا. و همکاران (۱۳۹۱). *دانشنامه نظام‌های انتخاباتی*. (ا. رفیعی قهساره، مترجم). تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- صورت مشروح مذاکرات مجلس بررسی نهایی *قانون اساسی* (۱۳۵۸). قابل دسترس در:
http://www.majlesekhobregan.ir/fa/pdf/tadvin_qaanoon_asaasi/qaanoon-e_asaasi-2.pdf
- قاضی، ا. (۱۳۹۲). *بایسته‌های حقوق اساسی*. تهران: میزان.
- لاگلین، م. (۱۳۸۸). *مبانی حقوق عمومی*. (م. راسخ، مترجم). تهران: نشر نی.
- مدنی، ج. (۱۳۶۶). *حقوق اساسی در جمهوری اسلامی ایران*. (ج ۳). تهران: انتشارات سروش.
- معین، م. (۱۳۹۹) و فرهنگ آنلاین معین. قابل دسترس در:
<http://www.vajehyab.com/moeen>
- مهربور، ح. (۱۳۸۷). *مختصر حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران*. تهران: دادگستر.
- هاشمی، م. (۱۳۹۶). *حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران*. (ج ۲). تهران: میزان.
- هیوود، ا. (۱۳۸۷). *مفاهیم کلیدی در علم سیاست*. (ح. س. کلاهی و ع. کاردان، مترجمان). تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.
- Belgian: The Rules of Procedure of the Belgian House of Representative. June 2010 - D/2010/4686/11. Available at:
https://www.dekamer.be/kvvcr/pdf_sections/publications/reglement/reglementE.pdf.
- Cameron: Art. 3 to 7, 9(1) and 10(1) of the Standing Orders of the National Assembly. Available at:

- <http://archive.ipu.org/parline-e/reports/2053.htm>.
- Cyprus: Electoral system of Cyprus. Available at:
http://aceproject.org/electoral-advice/archive/questions/CDCountry?set_language=en&topic=LF&country=CY.
 - Egypt: Egypt's Constitution of 2014. Available at:
https://www.constituteproject.org/constitution/Egypt_2014.pdf.
 - France's Constitution of 1958 (Amendments through 2008). Available at:
https://www.constituteproject.org/constitution/France_2008.pdf?lang=en.
 - Greece: The Constitution of Greece (revised by the parliamentary resolution of April 6th 2001). Available at:
<https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/gr/gr220en.pdf>.
 - Inter-parliamentary Union (IPU) (2000). *The Parliamentary Mandate: A Global Comparative Study*. Available at:
http://archive.ipu.org/PDF/publications/mandate_e.pdf.
 - Inter-parliamentary Union (IPU) (2018). *Report of the United States Delegation to the ... Inter-parliamentary Union Conference*. Association of secretaries-general of parliaments, U.S. Government Printing Office, 1984 (digitalized Sep 10, 2018) {Google book}.
 - Italy: Rules 2 and 14 to 17 of the Rules governing the Examination of Credentials, Art. 19 of the Standing Orders of the Senate. Available at:
<http://archive.ipu.org/parline-e/reports/2157.htm>.
 - Luxemburg: Art. 3 (2) to (5) of the Standing Orders of Chamber of Deputies. Available at:
<http://archive.ipu.org/parline-e/reports/2191.htm>.
 - Mainwaring, S. (2003). *Democratic Accountability in Latin America*. Oxford: Oxford University Press.
 - Mali: Mali's Constitution of 1992. Available at:
https://www.constituteproject.org/constitution/Mali_1992.pdf?lang=en.
 - Netherlands: Rules of Procedure - House of Representatives of the Netherlands - Rules of Procedure. Available at:
https://www.houseofrepresentatives.nl/sites/default/files/content/rules_of_procedure_1.pdf.
 - Norway: The Norwegian Parliament Rules of Procedure. Available at:
https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/english/rules_of_procedure_2017.pdf.
 - Pitkin, H. (2000). *The Concept of Representation, Democracy*. Edited by R. Blaug & J. Schwarzmatel. New York: Columbia University Press.
 - Rush, M. (1998). *Voting Rights and Redistricting in United States*. Westport: Greenwood Press.
 - UK: Representation of the People Act 1983 of UK. Available at:
<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1983/2>
 - USA: Art. I, S. 5 (1) of the USA Constitution of 1787, as amended up to May 1992. Available at:
https://www.senate.gov/civics/constitution_item/constitution.htm.

References

- A group of authors. (1396 AP). *Encyclopedia of Public Law* (M. M. Ghamami, Ed.). Tehran: Imam Sadiq (AS) University. [In Persian]
- Belgian: The Rules of Procedure of the Belgian House of Representative. June 2010 - D/2010/4686/11. Available at:
- Cameron: Art. 3 to 7, 9(1) and 10(1) of the Standing Orders of the National Assembly. Available at:
<http://archive.ipu.org/parline-e/reports/2053.htm>.
- Cyprus: Electoral system of Cyprus. Available at:
http://aceproject.org/electoral-advice/archive/questions/CDCountry?set_language=en&topic=LF&country=CY.
- Dehkhoda, A. A. (1399 AP). *Dictionary*. Retrieved from
<https://dictionary.abadis.ir/fatofa>. [In Persian]
- Egypt: Egypt's Constitution of 2014. Available at:
https://www.constituteproject.org/constitution/Egypt_2014.pdf.
- France's Constitution of 1958 (Amendments through 2008). Available at:
https://www.constituteproject.org/constitution/France_2008.pdf?lang=en.
- Greece: The Constitution of Greece (revised by the parliamentary resolution of April 6th 2001). Available at:
<https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/gr/gr220en.pdf>.
- Hashemi, M. (1396 AP). *Constitutional rights of the Islamic Republic of Iran* (Vol. 2). Tehran: Mizan. [In Persian]
- Haywood, A. (1387 AP). *Key concepts in political science* (H. S. Kolahi & A. Kardan, Trans.). Tehran: Elmi Farhangi Publishing Co. [In Persian]
- https://www.dekamer.be/kvvcr/pdf_sections/publications/reglement/reglementE.pdf.
- https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/english/rules_of_procedure_2017.pdf.
- Inter-parliamentary Union (IPU) (2000). *The Parliamentary Mandate: A Global Comparative Study*. Available at:
http://archive.ipu.org/PDF/publications/mandate_e.pdf.
- Inter-parliamentary Union (IPU) (2018). *Report of the United States Delegation to the ... Inter-parliamentary Union Conference. Association of secretaries-general of parliaments, U.S. Government Printing Office, 1984 (digitalized Sep 10, 2018) {Google book}*.
- Italy: Rules 2 and 14 to 17 of the Rules governing the Examination of Credentials, Art. 19 of the Standing Orders of the Senate. Available at:
<http://archive.ipu.org/parline-e/reports/2157.htm>.
- Jafari Langroudi, M. J. (1999). *Extensive Legal Terminology* (Vol. 5). Tehran: Ganj-e Danesh. [In Persian]
- Jahan Bozorgi, A. (1378 AP). *Principles of politics and government*. Tehran: Research Institute for Islamic Culture and Thought. [In Persian]

- Khalili, A. R. (1391 AP). *Elections, balance and political stability*. Tehran: Soroush. [In Persian]
 - Khomeini, R.A. (1380 AP). *Political-divine testament of Imam Khomeini (Ra)*. Tehran: Institute for Compilation and Publication of Imam Khomeini's Works. [In Persian]
 - Khosravi, H. (1388 AP). *Democratic election law*. Tehran: Majd. [In Persian]
 - Loughlin, M. (1388 AP). *Fundamentals of Public Law*. (M. Rasekh, Trans.). Tehran: Nashr-e Ney. [In Persian]
 - Luxemburg: Art. 3 (2) to (5) of the Standing Orders of Chamber of Deputies. Available at: <http://archive.ipu.org/parline-e/reports/2191.htm>.
 - Madani, J. (1366 AP). *Constitutional law in the Islamic Republic of Iran* (Vol. 3). Tehran: Soroush. [In Persian]
 - Mainwaring, S. (2003). *Democratic Accountability in Latin America*. Oxford: Oxford University Press.
 - Mali: Mali's Constitution of 1992. Available at: https://www.constituteproject.org/constitution/Mali_1992.pdf?lang=en.
 - Mehrpour, H. (1387 AP). Brief Constitutional law of the Islamic Republic of Iran. Tehran: Dadgostar. [In Persian]
 - Moin, M. (1399 AP). Moein Dictionary. Available at: <http://www.vajehyab.com/moein>. [In Persian]
 - Netherlands: Rules of Procedure - House of Representatives of the Netherlands - Rules of Procedure. Available at: https://www.houseofrepresentatives.nl/sites/default/files/content/rules_of_procedure_1.pdf.
 - Norway: The Norwegian Parliament Rules of Procedure. Available at:
 - Pitkin, H. (2000). *The Concept of Representation, Democracy*. Edited by R. Blaug & J. Schwarzmattel. New York: Columbia University Press.
 - Qazi, A. (1392 AP). Constitutional law requirements. Tehran: Mizan. [In Persian]
 - Reynolds, A., Reilly, B., & Ellis, A. (2012). *Encyclopedia of Electoral Systems*. (A. Rafiei Qahsareh, Trans.). Tehran: Research Institute for Strategic Studies. [In Persian]
 - Rush, M. (1998). *Voting Rights and Redistricting in United States*. Westport: Greenwood Press.
 - Trotabas, L., & Isoart, P. (1380 AP). *Public Law; French constitutional law* (Vol. 1). (M. Sheikh al-Islami, Trans.). Tehran: Kooshamehr. [In Persian]
- Detailed of the parliamentary deliberations on the final review of the

Constitution (1358 AP). Retrieved from
http://www.majlesekhabregan.ir/fa/pdf/tadvin_qaanoon_asaasi/qaanoon-e_asaasi-2.pdf. [In Persian]

–UK: Representation of the People Act 1983 of UK. Available at:
<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1983/2>

–USA: Art. I, S. 5 (1) of the USA Constitution of 1787, as amended up to
May 1992. Available at: https://www.senate.gov/civics/constitution_item/constitution

